

Könyv a mi szocializmusunkról*

Burány Nándor

„A tudományos szocializmus lényegét annak a szükségszerűségnek a magyarázata képezi, hogy a társadalom a szocializmus felé fejlődik, ennek a szükségszerűségnek a megvilágítása a kapitalista társadalmi fejlődés törvényszerűségeinek és tendenciáinak megismerésén alapul. Ha tudományosan megállapítják, hogy — a társadalmi törvényszerűségek természeténél fogva — a szocializmus objektíve szükségszerű, akkor ennek a szükségszerűségnek a megvilágítása a szocialista mozgalom céljainak megfogalmazását jelenti. E szükségszerűség megvalósítási formáinak vizsgálata és konkrét megállapítása az egyes történelmi korszakok és országok különbözőféle feltételei között tulajdonképpen nem más, mint a feltételeknek legmegfelelőbb utak, módszerek és eszközök meghatározása az ilyen célok legközvetlenebb, leggyorsabb és legteljesebb megvalósításához...” Radoslav Ratković *Ideológiája i nauka o društvu* című, a *Socijalizam* egy tavalyi számában megjelent cikkéből vettük az előbbi idézetet. Egy jelenségre utal, amely szigorúan korunk társadalmi fejlettségében gyökerезik. Nem szorul magyarázatra, hogy milyen társadalmi — gazdasági, politikai és kulturális — változások tették lehetővé (vagy szükségszerűvé), hogy bizonyos körülmények között a

politikai tevékenység egyre elválaszthatatlanabban összefügg a társadalomtudomány, mondjuk így: a tudományos szocializmus legjelentősebb eredményeivel.

Egyszerűen arról van szó: nálunk a politikai beszédekben sem a szűk osztály- vagy pártérdekek nyilatkoznak meg; és viszont: Kardelj, Bakarić vagy más politikai vezetők gondolatai, az egyes problémák általuk történt megfogalmazása helyet kapott a szigorúan vett tudományos munkákban és egyetemi tankönyvekben is. Az elmélet és a gyakorlat szoros összefüggését is tükrözi ez, a marxista gondolat fejlesztése nálunk nem spekulatív módon történik, nem a dogmákon tépeldünk, hanem a szocialista valóság új fejlődési irányzataiból vonjuk le az elméleti következtetéseket. Persze ez a problémakör korántsem olyan egyszerű, hogy egy ismertető bevezetőjében csak hiányosan is megvilágíthatnánk; említése, érintése mégis fontos volt, hogy jobban megérthessük az előttünk álló könyv politikai és tudományos jelentőségét.

A beográdi Kultura kiadásában a múlt év végén hagyta el a sajtót Edvard Kardelj könyve: *A szocialista országépítés problémái, IV. kötet.*

* Edvard Kardelj: *Problemi naše socijalističke izgradnje. Kultura, Beograd. 1960.*

Az állami és gazdasági élet problémáival foglalkozó huszonnyolc beszéd, cikk, beszámoló, előadás, felszólalás és interjú rendkívüli témagazdaságával az 1953 után következő időszak gyorsütemű, sokoldalú fejlődését idézi fel. A több mint négyszáz oldalas szép kiállítású könyv, melyet Kardelj Boris Kidrič-nek a „barátnak és harcostársnak” ajánl, számunkra több szempontból is érdekes: először is, ha valaki kezébe veszi és elolvassa ezt a könyvet, megismerkedik társadalmi fejlődésünk legalapvetőbb mozzanataival, másodsorban pedig a gondolatok, melyekkel a könyvben találkozunk, ma is időszerűek és helytállóak, mert annak idején nemcsak a pillanatnyi helyzet szülte őket — a tudományos szocializmus vezérelve, a valóság mély ismeretén alapulnak, a valóság mély ismeretén alapulnak, a valóság mély ismeretén alapulnak, a valóság mély ismeretén alapulnak, a valóság mély ismeretén alapulnak.

Mi most nem vállalkozhatunk a könyv kimerítő ismertetésére, csupán előbbi állításaink bizonyítására idézünk belőle néhány részletet. 1948 óta különösen demokratikus fejlődésünk útját érték több oldalról támadások. Meg kellett fogalmaznunk azt, ami sajátosan a miénk, aminek az alapján tovább haladhatunk: „A nálunk fejlődő demokratikus formák valóban a kezdetet jelentik, azonban nem a polgári demokráciához való visszatérés kezdetét, hanem valami olyan újat a társadalmi életben, amely szervesen társadalmunk alapjából, gazdasági és politikai valóságunkból nő ki. Egy olyan demokratikus fejlődés kezdetén állunk, mely nem a polgári közvetett demokrácia visszaállításához vezet..., hanem a közvetlen demokrácia sokoldalú fokozatos megerősödéséhez, ahhoz, amelyben minden dolgozó ember közvetlenül és határozottan részt vehet a legfontosabb társadalmi kérdések megoldásában...”

A demokratizálódási folyamat egy újabb problémát vetett fel nálunk az egyén és a társadalom viszonyában. A szovjet álláspont: az egyéni érdeket teljesen a közérdek alá kell rendelni — teljesen tarthatatlan; az individualista polgári álláspont: az egyén érdeke mindenekfelett — szintén összeegyeztethetetlen a szocializmussal. E helyett: „A dolgozó ember egyéni érdeke és a társadalmi közösség kollektív érdeke tehát közvetlenül és szemmel láthatóan kölcsönösen megegyezik. Munkásunk előtt mind világosabb lesz, hogy életszínvonala közössége ered-

ményeitől és annak a kommunának az életszínvonalától függ, melyben él, ez az életszínvonal pedig elsősorban a termelőeszközök fejlettségétől függ a kommunában és az egész országban...”

Persze mindannyian tudjuk, hogy jó néhány évnek kell még elmúlnia, amíg minden dolgozó megérti és magáévá teszi ezeket az elveket. Nagy erőfeszítések állnak még a társadalom leghaladóbb elemei előtt, amíg elérjük azt, hogy ezek a törekvések teljesen megvalósulnak. „Nem vagyunk fantaszták, és nem tulajdonítunk nagyobb kvalitásokat az ember társadalmi tudatának, mint ahogy az a határozott anyagi feltételek között lehetséges. Az emberek, persze, gyakran többet kérnek a társadalomtól, mint amennyit az gazdasági erejéből kifolyólag adhat... Ezt az ellentmondást végeredményben csak úgy tudjuk megoldani, ha a dolgozót olyan helyzetbe juttatjuk, ahonnan teljesen ellenőrizheti a termelési viszonyokat és gazdasági következményeiket az egyén anyagi helyzetére, és hogyha az ezekből a viszonyokból következő kérdésekről egyenjogúan és közvetlenül dönthet...”

Ez nyilván nem történik önmagától, tudjuk, hogy még csak a termelő erők fejlődéséből sem következik automatikusan. Nem jelöltük, a könyv melyik részéből vettük az eddigi idézeteket; hogy a könyv egyes részei különfeleségükben is mennyire szerves egészet alkotnak, talán az is bizonyítja, hogy a következő idézet feleletként szolgál az előbbiből adódott kérdésre, noha a könyvben hetven oldal, megírásban meg egy év választja el őket egymástól: „Fokoznunk kell a széles tömegek gazdasági és társadalmi nevelését, mindenekelőtt pedig azokat a polgárokat, akik a vállalatokban, öngazgatási intézményekben és kommunákban bekapcsolódtak az öngazgatási szervekbe... Ez a nagy munka, melyet a társadalmi öngazgatás szerveire bízunk, félúton maradhat, ha egyúttal nem képezzük azokat az embereket, akik ezekben a szervekben dolgoznak és ezért jelentős a szerepük. Ezért kell, hogy nagyobb betekintést biztosítsunk a munkástanácsok, a különféle társadalmi öngazgató szervek és népbizottságok tagjainak hazánk gazdasági valóságába és gazdasági fejlődésébe, hogy jobban megértsék gazdaságpolitikánkat és sikeresebben megoldhassák feladatukat...”

1954 májusában hangzottak el az alábbi szavak, de hogy mennyire időszzerűek ma is, azoknak sem kell külön magyarázni, akik nem dolgoznak közvetlenül a termelésben. Feleletet ad a mindennapi gyakorlatban felmerülő, nem kis fejtörést okozó kérdésre, ugyanakkor elméleti jelentőségét sem vitathatják: „A mi rendszerünkben azonban az iskolai bizonyítvány csak jogként szolgálhat ahhoz, hogy valaki olyan munkát kapjon, amelyhez meghatározott tudás, illetve szakképzettség kell, fizetése azonban munkájától, tehetségétől kell hogy függjön. Nem kell az embereket csak azért fizetni, mert van iskolájuk. Az iskola egyáltalán nem jog, inkább kiváltság, hogy az ember bizonyos munkához jusson, a jutalmat azonban a konkrét munka után kell kapnia. És fordítva, fokozatosan meg kell szüntetnünk a megkülönböztetést azokkal az emberekkel szemben, akiknek nincs iskolai bizonyítványuk, de bebizonyították, hogy megvan a rátermettségük bizonyos funkciók végzésére.”

A kötet egyik legérdekesebb írása: Gazdaságpolitikánk új feladatai és a kommunisták szerepe. A pénz, a piac, a termelékenység problémái ma is foglalkoztatják a közgazdászokat, politikusokat és termelőket. Ez az írás nemcsak azért érdekes, mert találoán mutat rá azokra a problémákra, nehézségekre és átmeneti zavarokra, melyek gazdasági rendszerünkben a gyors fejlődés következtében és az adott körülmények között fölmerültek, de egyes részeiben meglepő erővel érzékelteti Kardelj fejtegetéseinek tömörségét. Vagy nem ad akár egy könyvhöz is elég témát a következő idézet: „Mindenekelőtt arra kell törekednünk, hogy csökkentjük, illetve megállítsuk a pénzalap további növekedését, amely nyomást gyakorol a fogyasztási javak készletére, mégpedig nem a munkások és tisztviselők individuális keresetének csökkentésével, hanem mindenekelőtt azzal, hogy korlátozzuk az új munkaerő beáramlását a gyáripárba, illetve a mezőgazdaságon kívüli gazdasági ágakba, és hogy jobban kihasználjuk a meglévő munkaerőt. Ha csökkentjük ezt a beáramlást, és ha még inkább csökkentjük a nem mezőgazdasági ágakban azt a munkaerőt, amely egy lábbal még mezőgazdasági birtokán áll, és nem adja a munkatermelékenység kellő minimumát, akkor a legjobb

és leggyorsabb orvosságot kapjuk a pénzüsszegek mostani, túlzott nyomása ellen és az ellen, hogy a falun túlságosan gyorsan növekedjen az életszínvonal a munkásság és általában a városi lakosság életszínvonalának rovasára. Más szóval inkább a munka nagyobb termelékenységéért kell küzdenünk és nem a lakosság összetételének gyors megváltoztatásáért a munkatermelékenység stagnációja vagy lassú emelkedése mellett.”

Folytathatnánk még az idézeteket, ide írhatnánk még például néhány rendkívül mély gondolatot a mezőgazdaság problémáiról, a gondolatok átfogó nagyvonalúságából újra és újra csak azt látnánk, elképesztően sokat veszít az a társadalmi munkás, aki nem olvassa el az így egybefoglalt írásokat. Mert A polgár szerepe politikai és gazdasági rendszerünkben című előadásban olvashatjuk: „A társadalmi erők fejlődésében Marx és Engels nevéhez fűződik az egyik legnagyobb felfedezés. Eszmei fegyvert adtak a munkásosztálynak és a szocialista mozgalomnak a politikai harchoz és szocialista gyakorlathoz. Azonban sosem állították, és nem is állíthatták, hogy mindazok a munkásemberek, akik a jövőben saját kezükkel építik a szocialista viszonyokat, csak tanult marxisták lehetnek. Ellenkezőleg, szerintük a szocializmus győzelme csak akkor biztosított teljesen, ha a szocialista viszonyok a dolgozó emberek millióinak mindennapi gyakorlatává válnak, eszmei felfogásuktól, vallási meggyőződésüktől stb. függetlenül.”

„Ez a felfogás rejlik a mi törekvéseink alapján is a munkásemberek öngazgatási rendszerének kiépítésében, a társadalmi élet vezető szerveiben. Utat kell nyitnunk hazánk minden becsületes polgárának, hogy demokratikus eszközökkel, demokratikus intézményeink keretében harcolhasson érdekeiért és felfogásaiért. A munkásemberek érdekei és erőfeszítései pedig a termelőeszközök társadalmi tulajdonára alapszik — ha kizárjuk a régi rendszer maradványainak és a bürokráciának a hatását — csak szocialista eredményeket szülhet.”

Aki a mi gazdasági életünkről akar megtudni valamit, a statisztikai adatokon, wattokon, tonnákön és métermázsákon is túl, annak én ezt a könyvet adnám a kezébe.